

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

† Heinrich Rickert Τακτ. Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Ernst Hoffman Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Erich Frank Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg. — Guido Calogero Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας. — Ραφ. Δήμου, Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Harvard τῶν Ἡν. Πολ. τῆς Ἀμερικῆς. — Κ. Τριανταφυλλόπουλος Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν. — August Faust Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Μιχ. Τσαμαδός. — Χ. Τζωρτζόπουλος Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. — Franz Boehm ὕφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Παν. Κανελλόπουλος. — Κωνσταντῖνος Τσάτσος Καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Ἰωάν. Θεοδωρακόπουλος Καθηγ. Πανεπιστημίου Θεσβνίκης. — Θεμ. Τσάτσος ὕφηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

ΨΑΡΩΝ 41

1938

ΥΠΟΣΤΑΣΙΑΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Υ Π Ο

KARL JASPERS

B.

Η ΑΛΗΘΕΙΑ

Ἄληθεια — ἡ λέξις αὐτὴ ἔχει μιὰ μαγεία, ποὺ δὲν συγκρίνεται μὲ τίποτα. Μοιάζει σὰν ἡ ἐπαγγελία ποὺ ἀναφέρεται στὴν οὐσία τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἡ προσβολὴ τῆς ἀλήθειας δηλητηριάζει καθεὶ, ποὺ κερδίζουμε μὲ τὴν τέτοια προσβολή.

Ἡ ἀλήθεια μπορεῖ νὰ προκαλέσῃ πόνο· μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ στὴν ἀπελπισία. Κι' ὅμως — ἀνεξάρτητα ἀπ' τὸ περιεχόμενό της καὶ μόνο μὲ τὸ ὅτι εἶνε ἡ ἀλήθεια — καταφέρνει νὰ μᾶς ἱκανοποιῇ βαθειά, κάνοντάς μας νὰ νοιώθουμε, ὅτι ἐπὶ τέλους ὑπάρχει ἡ ἀλήθεια.

Ἡ ἀλήθεια ἐνθαρρύνει. Ἀπ' τὴ στιγμὴ, ποὺ τὴν ἔχω κάπου ἀνακαλύψει, γεννιέται μέσα μου ἡ τάση νὰ τὴν κυνηγᾶω ἀδιάκοπα.

Ἡ ἀλήθεια εἶνε ἓνα στερεὸ στήριγμα. Εἶνε καὶ τὸ ἀκατάστρεπτο, ποὺ συνυφαίνεται μὲ τὸ εἶναι.

Τὶ εἶνε ὅμως ἀκριβῶς ἡ ἀλήθεια, ποὺ τόσο δυνατὰ μᾶς τραβάει κοντά της — ὄχι ἡ ἐκάστοτε συγκεκριμένη ἀλήθεια, μὰ τί σημαίνει τὸ νᾶνε καὶ ἀληθινὸ — αὐτὸ εἶνε τὸ πρόβλημα.

Ἡ ἀλήθεια ὑπάρχει ὅπωςδήποτε — ἔτσι σκεπτόμαστε, σὰν νὰ πρόκειται γιὰ καὶ αὐτονόητο. Ἀκοῦμε καὶ λέμε ἀλήθειες γιὰ τὰ πράγματα, γιὰ τὰ γεγονότα, γιὰ τὶς πραγματικότητες, ποὺ συνιστοῦν γιὰ μᾶς καὶ τὸ ἀναμφισβήτητο. Ἔχουμε μάλιστα κ' ἐμπιστοσύνη στὸ ὅτι ἡ ἀλήθεια θὰ ἐπικρατήσῃ στὸν κόσμον μόνη της.

Κι' ὅμως σκοντάφτουμε: Μιὰν ἀξιόπιστη παρουσία τοῦ Ἀληθινοῦ

δὲν ἀντικρούζουμε σχεδὸν πουθενά. Ἔτσι π.χ. οἱ γνῶμες, ποὺ πρόχειρα κυκλοφοροῦν, εἶνε συνήθως ἡ ἐκδήλωση τῆς ἀνάγκης μας νὰ στηριχθοῦμε κάπου. Ἀπὸ τὸν κίνδυνο κι' ἀπὸ τὸν μόχθο, ποὺ θὰ ἐσήμαινε τὸ ἀδιάκοπο διανοητικὸ δούλεμα ὄλο καὶ πιὸ ἐμπρός, προτιμᾶμε καὶ τὸ στερεό, ποὺ μᾶς ἐλευθερώνει ἀπ' τὴν ἀνάγκη νὰ συνεχίσουμε μιὰ σκέψη. Τὰ ὅσα λέγονται εἶνε μάλιστα συνήθως στερημένα ἀπὸ κάθε ἀκρίβεια καὶ μὲ τὴν φαινομενική τους σαφήνεια ἐκφράζουν πρὸ πάντων βιοτικά συμφέροντα, ποὺ μένουν κρυμμένα. Στὶς δημόσιες σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μποροῦμε τόσο λίγο νὰ βασισθοῦμε στὴν ἀλήθεια, ὥστε εἶνε ἀπαράιτητος ὁ δικηγόρος γιὰ νὰ ἐπιβάλλῃ σὲ κάθε περίπτωση τὴν ἀλήθεια. Ἡ ἀπαίτηση τοῦ νὰ βρεθῇ ἡ ἀλήθεια γίνεται ὅμως κι' ἓνα ὄπλο, ποὺ τὸ χρησιμοποιεῖ καὶ τὸ ψέμμα. Γιὰ νὰ ἐπιβληθῇ ἡ ἀλήθεια φαίνεται, ὅτι δὲν φθάνει τὸ ὅτι εἶνε ἡ ἀλήθεια, μὰ χρειάζεται νὰ συντρέξουν συμπτώσεις εὐνοϊκές. Τέλος τὸ ἀπροσδόκητο, ποὺ κανένας δὲν τὸ ἔχει προεικιάσει, νικάει πολλές φορές τὰ πάντα.

Αὐτὰ ὅμως ὅλα τὰ παραδείγματα, ποὺ μᾶς δείχνουν τὴν ἔλλειψη τῆς ἀλήθειας σὲ ψυχολογικὰ καὶ κοινωνιολογικὰ δεδομένα, δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐνδιαφέρουν τὴν ἀλήθεια «ὡς κοινάυτην», ἐφ' ὅσον ἡ ἀλήθει ὑπάρχει «καθ' ἑαυτὴν» κ' ἐφ' ὅσον μπορεῖ νὰ διακριθῇ ἀπ' τὴν πραγματοποίησή της. Μὰ ὅμως καὶ ἡ ἀλήθεια «καθ' ἑαυτὴν» μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθῇ. Τὸ ὅτι εἶνε ἀδύνατο νὰ συμφωνήσουμε γύρω σὲ ὅ,τι εἶνε ἀληθινὸ—μ' ὅλη τὴν ἀπόλυτη θέληση σαφήνειας καὶ μ' ὅλη τὴν ἀνοιχτόκαρδη προθυμία ἀποδοχῆς τοῦ ἀληθινοῦ—, τὸ ὅτι εἶνε ἀδύνατο κ' ἐκεῖ ἀκόμα νὰ συμφωνήσουμε, ὅπου τὸ περιεχόμενο μιᾶς ἀλήθειας, ἀποτελώντας τὸ θεμέλιο γιὰ τὴν πίστιν μας, εἶνε τόσο οὐσιαστικό, ὥστε νὰ φαίνονται τὰ πάντα συνυφασμένα μαζί του, ἡ πείρα αὐτὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἡ ἀφορμὴ στὸ ν' ἀμφιβάλουμε πιά καὶ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἀληθινοῦ γενικὰ στὴ συνηθισμένη ἔννοια τοῦ δεδομένου. Τὸ Ἀληθινό, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, ξεφεύγει πιθανόν, σύμφωνα μὲ τὴ φύση του, ἀπὸ κάθε ἐνότητα καὶ ὁμοθυμία στὴν ἀνακοίνωση.

Μιὰ ἀναντίρροπη ἀλήθεια, ποὺ κυριαρχεῖ στὴ ζωὴ μας, ἀποκαλύπτεται σὲ ἄλλους σὰν ἓνα λάθος. Στὸν κόσμον τοῦ δυτικοῦ μας πολιτισμοῦ ἀκοῦμε τοὺς διάφορους ἰσχυρισμοὺς βγαλμένους ἀπ' τὶς πιὸ ἀντίθετες στὴν οὐσία τους πηγές, ἀκοῦμε τὸν ἐκκωφατικὸ θόρυβον, ποὺ

προκαλεί, διασχίζοντας τούς αιώνες, ή έκκρηκτική άναγωγή τών τέτοιων ισχυρισμών σέ συνθήματα και κινήματα μαζών.

Αντικρύζοντας τήν πραγματικότητα αυτή, κλίνουν οί άνθρωποι πρὸς τήν σκέψη: δέν υπάρχει αλήθεια. Και λένε, ὅτι ή αλήθεια «καθ' ἑαυτήν» εἶνε ἀνύπαρκτη κι' ὅτι ἐξαρτᾶται πάντα ἀπὸ κάτι «ἄλλο», πού ἀποτελεῖ τήν προϋπόθεση γιά τήν άναγωγή τῆς αλήθειας σέ αλήθεια.

Ἔτσι πάει κ' ἔρχεται στήν ἱστορία τοῦ πνεύματος ή σκέψη. Πρῶτος ἔρχεται ὁ ισχυρισμός, ὅτι ὑπάρχει ἀπόλυτη αλήθεια· ἔπειτα ἔρχεται ή ἀμφιβολία γύρω στή δυνατότητα τῆς αλήθειας· παράλληλα και στίς δύο αὐτές τάσεις βαδίζει ή σοφιστική ἐκμετάλλευση φαινομενικῶν ἀληθειῶν.

Τὸ ἐρώτημα γιά τήν ὕπαρξη τῆς αλήθειας εἶνε ἓνα ἀπ' τὰ ἐρωτήματα τῆς φιλοσοφίας, πού προκαλοῦν ἴλιγγο· ὅταν τὸ σκεπτόμαστε, σκοτίζεται ή μαγευτική ἐκείνη λάμψη τῆς αλήθειας, πού ἐπιστοποιήσαμε στήν ἀρχή.

Γιά ν' ἀποφύγουμε τὴ σύγχυση, θαροῦμε πὼς βρίσκουμε ἔδαφος σταθερό, ἀκολουθώντας τὸν ἐξῆς δρόμο: Τὴν ἐνιαία στὸ νόημά της αλήθεια τὴν ζητᾶμε στὸ κῦρος τῶν φράσεων ἐκείνων, πού θεμελιώνονται σέ μιὰ γιά ὅλους δεδομένη ἐποπτεία και σέ κάτι λογικά πασίδηλο. Σέ ὅλα τὰ βήματα, πού κάνει τὸ πνεῦμα ἀνάμεσα σέ ἀμφιβολίες, ἀντιπαρτάσσονται τὰ ἀντικείμενα τῶν μεθοδικῶς ξεκαθαρισμένων ἐπιστημῶν. Ἡ διάνοιά μας μᾶς δείχνει, ὅτι τὰ πορίσματα τῶν ἐπιστημῶν αὐτῶν εἶνε ἀναγκαστικὰ καταληπτὰ κι' ὅτι εἶνε μάλιστα γενικὰ ἀσπαστὰ ἀπ' ὅλα τὰ λογικά ὄντα, πού εἶνε σέ θέση νὰ μποῦν στὸ νόημά τους. Ὑπάρχει λοιπὸν (ἔτσι λέμε) ἓνα στενὸ βέβαια, μὰ και ἀπόλυτο στὰ ὅριά του κράτος μιᾶς ἐγκυρης αλήθειας, τὸ κράτος ἐκείνων τῶν δεδομένων, πού εἶνε γιά τὸ «συνειδὸς ἐν γένει» ὀρθά.

Ἡ ἐξαιρετικὰ καλλιεργημένη διείδυση στίς λογικὲς συναρτήσεις, πού βρίσκονται στὸ νόημα τῶν διαφόρων ισχυρισμῶν—μιὰ διείδυση, πού ἔχει τὴν μορφή τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας και πού τὴν παίρνει μάλιστα τὴν τέτοια μορφή τόσο ἀποτελεσματικώτερα, ὅσο περισσότερα μαθηματικοποιεῖται τὸ ἔδαφος τῆς ἔρευνας αὐτῆς—ή διείδυση αὐτὴ σταματᾶ ἀναγκαστικὰ πάντα ἐπάνω στὰ ἀντικείμενα. Ἡ αλήθεια εἶνε

ἐκεῖνο τὸ στοιχεῖο, πὺν γιὰ τὴν λογικὴ αὐτὴ ἀνάλυση εἶνε ἐκάστοτε χωμένο καὶ κρυμένο στὶς προϋποθέσεις· ἡ ἀλήθεια γίνεται τέτοια μόνο μὲ τὸ περιεχόμενό της.

Τὸ περιεχόμενο αὐτὸ εἶνε ἢ ἐμπειρικὸ—πασίδηλο ὡς αἰσθητό, ὡς μετρητὸ κλπ.—κ' εἶνε ἔτσι λογικὰ ὅ,τι παραλαβαίνουμε μονάχα ἀπ' ἔξω· ἢ ὁμως συμβαίνει νὰ μὴν εἶνε τὸ περιεχόμενο προικισμένο μὲ τὴ δύναμη τὴν ἱκανὴ νὰ ἐπιβληθῇ ἀναγκαστικὰ στὸν καθένα ἀπ' ἔξω, μὰ ξεπειέται ἀπὸ διαφορετικὲς στὴν οὐσία τους πηγές, πὺν ἀπ' αὐτὲς ἀκριβῶς πηγάζουν τὰ ἀπόλυτα ἐκεῖνα νοήματα, τὰ τεταγμένα νὰ στηρίξουν μιὰ ζωὴ—ὄχι ὁμως καὶ τὴν κάθε ζωὴ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο—καὶ νὰ κοινοποιηθοῦν ἔπειτα σ' ἄλλους.

Ἄν τὸ «συνειδὸς ἐν γένει», αὐτὸς ὁ χῶρος τῶν ἐπιστημῶν, εἶνε ταυτόχρονα γιὰ μᾶς ὁ χῶρος, πὺν μέσα του παίρνουν στὰ μάτια μας οἱ διάφοροι ἰσχυρισμοὶ τὴν φωτεινότητά τους, ἢ πειθαναγκαστικὴ ὀρθότητα, πὺν ἐπικρατεῖ στὸν χῶρο αὐτόν, δὲν εἶνε ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ διόλου ταυτόσημη μὲ τὴν ἀλήθεια γενικά. Ἡ ἀλήθεια πηγάζει ἀντίθετα ἀπὸ ὅλες τὶς φάσεις τοῦ περιβάλλοντος.

Ἡ ἀλήθεια, πὺν εἶνε γιὰ μᾶς οὐσιαστικὴ, ἀρχίζει μάλιστα ἐκεῖ, ὅπου παύει ὁ πειθαναγκασμὸς τοῦ «συνειδὸτος ἐν γένει». Ἐτσι φθάνουμε στὸ ὄριο, πὺν ἀπ' ἐκεῖ καὶ πέρα ἡ ὑπαρξή μας καὶ μιὰ ἄλλη ὑπαρξη—ἔστω κι' ἂν νομίζουμε κ' οἱ δύο τους, ὅτι κατευθύνονται στὴν ἀλήθεια ὡς κάτι μοναδικὸ καὶ καθολικὰ ἔγκυρο—δὲν ἀναγνωρίζουν μ' ὅλα ταῦτα τὴν ἀλήθεια αὐτὴ ὡς τὸ ἴδιο προᾶμμα. Στὸ ὄριο αὐτὸ φθάνουν οἱ ὑπάρξεις εἴτε ὅταν παλεύουν μεταξύ τους καὶ τότε τὴν ἔκβαση τῆς πάλης τὴν προσδιορίζει ἡ βία καὶ ἡ πανουργία, εἴτε ὅταν ἐπικοινωνοῦν μεταξύ τους πηγές, πὺν δίνουν ζωὴ σὲ πίστη καὶ πὺν ἡ μιὰ ἐνδιαφέρει τὴν ἄλλη, χωρὶς ὁμως νὰ μποροῦν νὰ γίνουν ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ προᾶμμα.

Στὰ ὄρια αὐτὰ ἔχει τὸν λόγον ἓνα ἄλλο εἶδος ἀλήθειας. Ὅχι μόνο ἀπ' τὸ ἐν γένει συνειδὸς, πὺν στὴν περιοχὴ του ἀνήκει ἡ πειθαναγκαστικὴ γνώση, ἀλλὰ κι' ἀπ' τὶς ἄλλες φάσεις τοῦ περιβάλλοντος—τοῦ περιβάλλοντος, πὺν εἴμαστε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι—, δηλαδή κι' ἀπ' τὴν ὑπαρξη, ἀπ' τὸ πνεῦμα κι' ἀπ' τὴν ὑπόσταση πηγάζει ἓνα ἰδιόμορφο νόημα ἀλήθειας.

Ἄς προσδιορίσουμε γενικά αὐτὴν τὴν πολλαπλότητα τῆς ἀλήθειας καὶ συγκεκριμένα τῆς ἀλήθειας, ποὺ ἀνταποκρίνεται :

στὴν ὕπαρξη
 στὸ πνεῦμα
 στὴν ὑπόσταση.

Ἡ ἀλήθεια ὡς γνώση καὶ ὡς βούληση, ποὺ ἀνταποκρίνεται στὴν ὕπαρξη, οὔτε καθολικὸ κῦρος ἔχει, οὔτε εἶνε κᾶτι τὸ πειθαναγκαστικὰ βέβαιο :

Ἡ ὕπαρξη θέλει μὲ κάθε τρόπο νὰ συντηρηθῇ καὶ νὰ ἐξάπλωθῇ. Ἀληθινὸ εἶνε γιὰ τὴν ὕπαρξη (γιὰ τὴ ζωὴ) ὅ,τι τὴν βοηθάει καὶ τὴ ὠφελεῖ. Ὅ,τι τὴν βλάπτει, τὴν περιορίζει καὶ τὴν ἀδυνατίζει δὲν εἶνε ἀληθινό.

Ἡ ὕπαρξη θέλει τὴν δική της τὴν εὐτυχία. Ἀληθινὸ εἶνε γιὰ τὴν ὕπαρξη ὅ,τι προκαλεῖ γύρω της καὶ μέσα της τὴν ἱκανοποίησή της.

Ἡ ὕπαρξη ὡς συνείδηση ἢ ὡς ψυχὴ ἐκφράζεται, παριστάνεται. Ἀληθινὸ εἶνε γιὰ μιὰν ὕπαρξη ἢ σύμφωνη μαζί της ὁρατότητα τῆς ἐσωτερικότητάς της· ἀληθινὸ εἶνε ὅ,τι συνιστᾷ τὴν κατάλληλη ἀνταπόκριση ἀνάμεσα στὴ συνείδησή της καὶ σὲ ὅ,τι εἶνε μέσα της ἀσυνείδητο.

Περιοληπτικὰ μπορούμε νὰ ποῦμε: Ἡ ὕπαρξη συλλαμβάνει τὴν ἀλήθεια σᾶν τὴν σκόπιμη συμπεριφορὰ της, σκόπιμη πρῶτον γιὰ τὴν συντήρηση καὶ ἐξάπλωσή της, δεύτερον γιὰ μιὰν ἀκατάπαυστη ἱκανοποίηση καὶ τρίτον γιὰ τὴν ἐπίτευξη μιᾶς κατάλληλης ἀντιστοιχίας ἀνάμεσα στὴν ἐκφραση καὶ στὴ συνείδηση ἀπ' τὴ μιὰ μεριά καὶ στὸ ἀσυνείδητο ἀπ' τὴν ἄλλη.

Αὐτὴ εἶνε ἡ ἔννοια τῆς ἀλήθειας, ποὺ παραδέχεται ὁ πραγματισμός. Καθεὶ, ποὺ ὑπάρχει, εἶνε καὶ ὑπάρχει ὡς κᾶτι αἰσθητὸ καὶ χρήσιμο, ὡς ὕλη, ὡς μέσο κι' ὡς σκοπὸς χωρὶς κανένα τελικὸ σκοπὸ. Ἡ ἀλήθεια δὲν βρίσκεται σὲ κᾶτι τὸ δεδομένο, σὲ κᾶτι, ποὺ εἶνε ἤδη γνωστὸ ἢ σὲ κᾶτι τὸ ὑποκείμενο σὲ γνώση ἢ καὶ σὲ κᾶτι ἀπόλυτο, ἀλλὰ βρίσκεται σὲ ὅ,τι προβάλλει καὶ προκύπτει, ἀνάλογα μὲ τὶς βιοτικὲς περιστάσεις, σὲ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν τόπο καὶ σ' αὐτὴν ἀκριβῶς

τῆ στιγμῆ. Ὅπως ἀλλάζει ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξὴ ἀνάλογα μὲ τὴν ποικιλία τοῦ εἶδους τῆς καὶ μέσα στὸν χρόνον, ποὺ ὅλα τὰ μεταμορφώνει, ἔτσι καὶ ἡ ἀλήθεια εἶνε μονάχα μιὰ ἀλήθεια, ποὺ μεταβάλλει τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ εἶνε σχετικὴ.—

Ὡς πνεῦμα ἐπίσης δὲν εἶνε ἡ ἀλήθεια καθολικὰ ἔγκυρη γιὰ τὴ διάνοια.

Ἡ ἀλήθεια τοῦ πνεύματος ὑπάρχει, ὑπακούοντας κι' ἀνήκοντας σ' ἓνα σύνολο, ποὺ φωτίζει τὸν ἑαυτὸ του καὶ ποὺ εἶνε μέσα του κλειστό. Αὐτὸ τὸ σύνολο δὲν ὑπόκειται ὡς ἀντικείμενο σὲ γνώση· δὲν μπορεῖ νὰ συλληφθῆ παρὰ μόνο στὴν κίνηση, ποὺ κάνουν, ὑπακούοντας στὶς ἐντολές του, καὶ ζητώντας νὰ μποῦν μέσα του, ἡ ὑπαρξὴ καὶ ἡ γνωστικότητα.

Τὸ πνεῦμα, ζητώντας νὰ κατανοήσῃ τὸ εἶναι, ἀκολουθαίει τὶς ἰδέες ἐλοτήτων, ποὺ ὡς ὁμοιώματα προβάλλουν στὰ μάτια του, ποὺ τοῦ δίνουν τὴν ὄθηση γιὰ κάθε κίνηση καὶ ποὺ ὡς μεθοδικὸ σύστημα δίνουν στὴ σκέψη του μιὰ συνοχή. Ἀληθινὸ εἶνε γιὰ τὸ πνεῦμα ὅ,τι πραγματοποιεῖ μιὰν ὁλότητα.—

Ἄν ὡς ἐν γένει συνειδὸς σκεπτόμαστε τὸ ἀναγκαστικὰ ὀρθό, ἂν ὡς ὑπαρξὴ σκεπτόμαστε ὅ,τι μᾶς βοηθάει κι' ὅ,τι μᾶς ἀπειλεῖ, ἂν ὡς πνεῦμα σκεπτόμαστε ὅ,τι πραγματοποιεῖ μιὰν ὁλότητα, αὐτὰ ὅλα δὲν συμβαίνουν διόλου μὲ τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν βεβαιότητα ἐνὸς φυσικοῦ γεγονότος. Τὸ ἀντίθετο συμβαίνει συνήθως: χανόμεστε σ' ἓνα λαβύρινθο καὶ μέσα μας βασιλεύει ἡ σύγχυση. Τὸ καθένα ἀπ' τὰ νοήματα τῆς ἀλήθειας τὸ συλλαμβάνουμε ἀποφασιστικὰ—καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἔχουμε ταυτόχρονα τὴ συνείδηση τῶν ὀρίων, ποὺ ἔχει τὸ κάθε νόημα ἀλήθειας—μονάχα ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμό, ποὺ πετυχαίνουμε στὴν προσπάθειά μας νὰ γίνουμε ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός μας. Μ' ἄλλα λόγια: Ἡ καθαρότητα τῆς ἀλήθειας, ποὺ πηγάζει ἀπὸ κάθε ἄλλη πηγὴ, προκύπτει μονάχα ἀπ' τὴν ἀλήθεια, ποὺ βγαίνει ἀπ' τὴν ὑπόστασιν.

Ἡ ὑπόστασιν παρουσιάζεται στὸν ἑαυτὸ τῆς ὡς ἐν γένει συνειδὸς, ὡς ὑπαρξὴ, ὡς πνεῦμα καὶ μπορεῖ τὶς φάσεις αὐτὲς νὰ τὶς ἀντιπαρατάξῃ στὸν ἑαυτὸ τῆς. Ἡ ἴδια ὁμως δὲν μπορεῖ νὰ τοποθετηθῆ.

ἔξω ἀπ' τὸν ἑαυτὸ της, δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸ της καὶ ν' ἀνεταυτόχρονα τὸ ἀντικείμενο, ποὺ γνωρίσθηκε.

Ἐπειδὴ εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος ὡς ἑαυτὸς μου, τοῦτο μένει πάντα ἓνα ἐρώτημα καὶ ὅμως αὐτὸ εἶνε καὶ ἡ βεβαιότητα, ποὺ ὅλα τ' ἄλλα τὰ στηρίζει καὶ τὰ πληροῦνει. Ἐπειδὴ εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος ὡς ἑαυτὸς μου, αὐτὸ δὲν γίνεται ποτέ δικό μου ὡς καὶ κατεχόμενο, ἀλλὰ μένει ὡς ἡ δυνατότητα τοῦ εἶναι μου. Ἐάν τ' ἔξερα, θὰ ἔπαυα νάμαι αὐτό, ποὺ γνωρίζω, ἀφοῦ μέσα στὴ χρονική μου ὑπαρξὴ δὲν μπορῶ νὰ νοιώσω τὸν ἑαυτὸ μου παρὰ μονάχα σὰν καὶ, ποὺ διαρκῶς αἴρεται. Ἡ ἀλήθεια λοιπόν, ποὺ ὑπάρχει στὴν ὑπόστασι, μπορεῖ μέσα στὸ λιτὸ ἀπόλυτο κῦρος νὰ στηρίζεται στὸν ἑαυτὸ της, δίχως νὰ θέλῃ καὶ νὰ τὸν γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸ της. Οἱ πρὸ κραταιῆς ὑποστάσεις νοιώθουν αὐτὴν τὴν γλισχρότητα, ποὺ τίς κάνει νὰ παραιτοῦνται ἀπὸ κάθε γνώση τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ ποὺ δὲν τίς ἀφίνει νὰ σχηματίζουν καμμιάν εἰκόνα καὶ καμμιάν ὁρατὴ παράστασι τῆς οὐσίας τους.

Μὲ τὰ λίγα αὐτὰ λόγια θελήσαμε νὰ ὑποδηλώσουμε τὴν πολλαπλότητα τοῦ νοήματος τῆς ἀλήθειας. Ἐὰν παραβάλομε τώρα μεταξὺ τους τὰ νοήματα τῆς ἀλήθειας, ποὺ—ἔτσι ὅπως τὰ εἶδαμε—ξεπετιοῦνται ἀπὸ τὴν κάθε φάσι τοῦ περιβάλλοντος σὰν ἀπὸ μιὰ ἰδιόμορφη πηγὴ :

1. Ἡ ἀλήθεια, ποὺ πηγάζει ἀπ' τὴν ὑπαρξὴ, εἶνε μιὰ λειτουργία συνυφασμένη μὲ τὴ συντήρησή της καὶ μὲ τὴν ἐξάπλωσή της. Ἡ ἀξία τῆς ἀλήθειας αὐτῆς δείχνεται στὴν χρησιμότητα, ποὺ ἔχει στὴν πράξι.

Ἡ ἀλήθεια τοῦ ἐν γένει συνειδότητος ἰσχύει σὰν μιὰ ἀναγκαστικὴ ὁρθότητα. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτῆς, δὲν ἀντλεῖ τὸ κῦρος της ἀπὸ καὶ ἄλλο, χρησιμεύοντας ἀπέναντί του ὡς ἓνα μέσο. Ἡ ἀξία της δείχνεται μὲ τὴν ἐνάργειά της.

Ἡ ἀλήθεια τοῦ πνεύματος εἶνε πεποίθησι. Ἡ ἀξία της δείχνεται στὴν πραγματικότητα μὲ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξὴ καὶ μὲ τὰ ὅσα σκεπτόμαστε, ἐφ' ὅσον προσαρμόζονται στὴν ὁλότητα τῶν ἰδεῶν καὶ χρησιμεύουν ἔτσι γιὰ νὰ κυρώνουν τὴν ἀλήθειά τους.

Ἡ ὑπόστασι ζῆ τὴν ἀλήθεια μέσα στὴν πίστι.

στο σημείο, πού δέν μέ χωράει πιά οὔτε ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια ἢ συνυφασμένη μέ τὴν ὕπαρξη καὶ τὴν ἐπίδρασή της, οὔτε ἡ διανοητικὴ συνείδηση μέ τὴν ἀποδεικτὴ βεβαιότητα, οὔτε τὸ πνεῦμα μέ τὴν προστατευτικὴ ὀλότητά του, τότε ἔχω φθάσει κ' ἔχω ἀγγίσει τὴν ἀλήθεια ἐκείνη, πού μέσα της ἔχω ξεπεράσει κάθε ἐγκοσμιότητα γιὰ νὰ ξαναγυρίσω στὸν κόσμον μονάχα ἔπειτα ἀπ' τὴν πείρα τοῦ ὑπερβατικοῦ, γιὰ νὰ μαι μέσα του καὶ ταυτόχρονα ἔξω ἀπ' τὰ ὄριά του, γιὰ νὰ μαι μ' ἄλλα λόγια ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός μου. Ἡ ἀλήθεια, πού ἔχει μέσα της ἡ ὑπόσταση, δείχνεται ἐν τῇ ἀξίᾳ της ὡς ἡ καθ' αὐτὸ συνείδηση τῆς πραγματικότητος.

2. Κάθε φάση τῆς ἀλήθειας παίρνει τὸ χαρακτῆρα της ἀπὸ ἐκεῖνον, πού μιλάει ἐκάστοτε μέσα της. Μαζὶ μέ τὸ περιβάλλον, πού χρησιμεύει ὡς ὀρητήριον σὲ κάθε μου ἐπικοινωνία, εἶνε δοσμένη καὶ ἡ φάση τῆς ἀλήθειας.

Ὅταν μιλάει ἡ ὕπαρξη, τὸν λόγον ἔχει μιὰ ζωὴ, πού ἐνδιαφέρεται σκόπιμα καὶ ἀπεριόριστα γιὰ τὸν ἑαυτό της, πού τοποθετεῖ τὰ πάντα κάτω ἀπ' τὴν προϋπόθεση τῆς ἴδιας της προαγωγῆς, πού συμπαθεῖ κι' ἀντιπαθεῖ μονάχα σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ἀρχὴ καὶ πού μόνο ἀνάλογα μέ τὸ συμφέρον αὐτὸ συνάπτει σχέσεις κοινότητος.

Ἡ κοινοποιητικὴ ἐξωτερίκευση σημειώνεται ἐν τῇ περίπτωση αὐτῇ, εἴτε ὡς πάλη εἴτε ὡς ἔκφραση μιᾶς ταυτότητος συμφερόντων. Ἡ ἐξωτερίκευση αὐτῇ δὲν εἶνε ἀπεριόριστη, ἀλλὰ κόβεται σκόπιμα, χρησιμοποιεῖ τὸν δόλο ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ ἢ κι' ἀπέναντι τοῦ πιθανοῦ ἐχθροῦ ἐν τῷ πρόσωπο τοῦ φίλου. Κοιθεῖ, πού λέγεται, κρίνεται διαρκῶς ἀνάλογα μέ τὴν ἐπίδραση, πού ἔχει ἐν τῇ ὕπαρξη. Ὁ σκοπὸς εἶνε νὰ πείσῃ, νὰ ὑποβάλλῃ, νὰ ἐνισχύσῃ ἢ νὰ ἐξασθενήσῃ τοὺς ἄλλους.

Ὅταν μιλάει τὸ ἐν γένει συνειδὸς, τὸν λόγον ἔχει ἓνα ἀντικαταστατὸ σημεῖο τοῦ ἀπλοῦ σκέπτεσθαι. Τὸ σημεῖο αὐτὸ ὑπάρχει ὡς τὸ ἐν γένει σκέπτεσθαι καὶ ὄχι ὡς τὸ ὠρισμένο αὐτὸ σκέπτεσθαι ἢ ὡς ὁ ὑποστασιακὸς ἑαυτός μας.

Ἡ κοινοποιητικὴ ἐξωτερίκευση σημειώνεται, ἐνῶ ἀπευθύνεται σὲ κατὰ τὸ γενικό, μ' ἐπιχειρήματα. Σκοπὸς της εἶνε νὰ βροῖ τὴ μορφὴ τοῦ ὀρθοῦ κύρους καὶ τοῦ ἀναγκαστικὰ δεκτοῦ.

Ὅταν μιλάει τὸ πνεῦμα, τὸν λόγον ἔχει ἡ ἀτμόσφαιρα ἐνός συγ-

κεκριμένου καὶ κλειστοῦ συνόλου, πού μέσα του ἀνήκουν κι' αὐτὸς πὺν μιλάει, καθὼς κι' ὁ ἄλλος πὺν τὸν νοιώθει.

Ἡ κοινοποιητικὴ ἐξωτερικεὺση σημειώνεται — ἐνῶ εἶνε διαρκῶς δεμένη στὸ νόημα τῆς ὁλότητος — με ὁδηγὸ τὴν ἰδέα, πὺν αὐτὴ προσδιορίζει τὴν ἐκλογή, τὸν τονισμὸ καὶ τὶς ἀναφορὲς τῶν λεγομένων.

Ὅταν μιλάει ἡ ὑπόστασις, τὸν λόγον ἔχει ὁ ἄνθρωπος, πὺν εἶνε ὡς ὁ ἑαυτὸς του παρών. Κι' ἀπευθύνεται πρὸς μιὰν ἄλλη ὑπόστασι' ὁ ἀναντικατάστατος ἀπευθύνεται σὲ ἄλλους ἀναντικατάστατους.

Ἡ κοινοποιητικὴ ἐξωτερικεὺση σημειώνεται με τὴν ἐρωτικὴν πάλη — με μιὰν πάλη, πὺν ἀποβλέπει ὄχι στὴν κατάκτηση ἐξουσίας, μὰ στὴν ἀποκάλυψη — καὶ στὴν πάλη αὐτὴ παραδίδονται ὅλα τὰ ὄπλα, ἀλλὰ κ' ἐξωτερικεύονται ὅλες οἱ φάσεις τοῦ περιβάλλοντος.

3. Σὲ κάθε φάση τοῦ περιβάλλοντος, πὺν τὸ ἀπαρτίζουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ἀντιπαρατάσσεται ἡ ἀλήθεια σὲ μιὰν ἀναλήθεια καὶ στὴν καθεμιὰ στὸ τέλος γεννιέται ἕνα ἰδιότυπο αἰσθημα ἀνεπάρκειας, πὺν μᾶς σπρώχνει σὲ μιὰν ἄλλη, σὲ μιὰ βαθύτερη ἀλήθεια :

Στὴν ὑπαρξὴν ξεσπάει ὁ θριαμβευτικὸς ἀλαλαγμὸς τῆς ζωῆς, πὺν πληρώνει τὸν ἑαυτὸ της, καθὼς κι' ὁ πόνος, πὺν προκαλοῦν τὰ ὅσα χάνονται. Κι' ἀπ' τὰ δυὸ ὅμως αὐτὰ αἰσθήματα ξεχωρίζει ἡ ἀνεπάρκεια τῆς ἀπλῆς ὑπαρξῆς, ἡ ἀνία πὺν προκαλεῖ ἡ ἐπανάληψη, ὁ τρόμος, πὺν γεννιέται στὸ ὄριο τῆς ἀποτυχίας : κάθε ὑπαρξὴ ἔχει κι' ὅλας μέσα της τὴ φθορά. Τὸ τί ἀκριβῶς εἶνε γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἡ εὐτυχία, αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ παρασταθῇ κι' οὔτε στὴ σκέψη δὲν εἶνε δυνατόν νὰ συλληφθῇ σ' ἕνα μιὰ δυνατότητα ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε ἀντίφαση : δὲν ὑπάρχει καμμιά εὐτυχία ὡς διάρκεια καὶ ὡς οὐσία, δὲν ὑπάρχει καμμιά εὐτυχία, πὺν νᾶνε — ἀπ' τὴ στιγμὴ, πὺν γνωρίζει τὸν ἑαυτὸ της — ἀρκετῆ.

Στὸ ἐν γένει συνειδὸς ἐκδηλώνεται ἡ γοητεία τῆς ἀναγκαστικῆς ὀρθότητος, καθὼς καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ νὰ ὑποφέρῃ κανεὶς κ' ἐπομένως ἡ ὄρεξη τοῦ ν' ἀπορρίψῃ ὅ,τι δὲν εἶναν ὀρθό. Κι' ἀπ' τὰ δυὸ ὅμως αὐτὰ αἰσθήματα ξεχωρίζει ἡ γυμνότητα καὶ ἡ ἐρημιὰ τοῦ ἀπλῶς ὀρθοῦ, γιὰ τὸ ὀρθὸ εἶνε δίχως τέρμα καὶ δὲν εἶνε ἀφ' ἑαυτοῦ οὐσιαστικό.

Στὸ πνεῦμα γεννιέται ἡ βαθειὰ ἱκανοποίηση, πὺν προκαλεῖ τὸ

ὄλον, καθὼς καὶ τὸ μαρτύριο τῆς διαρκοῦς ἀτέλειας. Κι' ἀπ' τὰ δυὸ ὅμως αὐτὰ αἰσθήματα ξεχωρίζει ἡ ἀνεπάρκεια τῆς ἁρμονίας, μὰ καὶ ἡ ἀμηχανία μπροστὰ στὸ σπάσιμο τῶν ὁλοτήτων.

Στὴν ὑπόστασις ὑπάρχει ἡ πίστις καὶ ὑπάρχει κ' ἡ ἀπελπισία. Κι' ἀπ' τὰ δυὸ ὅμως αὐτὰ αἰσθήματα ξεχωρίζει ἡ τάσις πρὸς τὴν γαλήνη τῆς αἰωνιότητος — τῆς αἰωνιότητος, ποὺ μέσα της ἀποκλείεται ἡ ἀπελπισία καὶ ποὺ μέσα της ἡ πίστις γίνεται θεά, δηλαδή συμπληρωμένη καὶ τέλεια παρουσία τῆς τέλειαις πραγματικότητος.

Ὅπως προβάλανε ὡς τὰ τώρα στὴν ἀνάπτυξή μας οἱ φάσεις τοῦ νοήματος τῆς ἀλήθειας, ἡ καθεμιὰ ἀπ' τὶς φάσεις αὐτὲς ἐπρόβαλε πλάϊ στὴν ἄλλη καὶ πούθενά δὲν βρήκαμε τὴν ἴδια τῆς ἀλήθεια.

Οἱ φάσεις ὅμως τοῦ νοήματος τῆς ἀλήθειας κάθε ἄλλο εἶνε παρὰ ἓνα ἀσυνάρτητο καὶ ἀσχετο στὰ μέρη του σώμα. Οἱ φάσεις αὐτὲς βρίσκονται μεταξύ τους σὲ μιὰ σχέση συμπλοκῆς: πάντα ὑπάρχει ἡ δυνατότητα ἀμοιβαίων παραβιάσεων. Ἡ κάθε ἀλήθεια καταντάει ἀναλήθεια, ὅταν — ἐνάντια στὴν δική της νοηματικὴ συνάρτηση — δέχεται νὰ ἐξαρτηθῆ ἀπὸ μιὰν ἄλλη ἀλήθεια καὶ νὰ καμφθῆ κάτω ἀπ' τὴν πίεσίν της.

Ἐνα παράδειγμα πρόπει ν' ἀρκέση: "Ἄς θέσουμε τὸ ἐρώτημα, ὡς ποιο σημεῖο εἶνε ἡ ἀλήθεια τοῦ ἐν γένει συνειδότητος — δηλαδή ἡ ἀναγκαστικὴ βεβαιότητα, ποὺ ὑπάρχει στὴ γνώση τοῦ ἐμπειρικὰ συλληπτοῦ — χρήσιμη, μ' ἄλλα λόγια ἀληθινὴ γιὰ τὴν ὑπαρξή. "Ἄν ἡ γνώση αὐτῆς τῆς καθολικὰ ἔγκυρης ἀλήθειας ἐσήμαινε πάντα καὶ γιὰ τὴν ὑπαρξή καὶ τὸ ἀγαθόν, τότε θὰ ἔλειπε κάθε δυνατὴ σύγκρουση κ' ἐπομένως θὰ ἐπερίττευε καὶ κάθε διάκριση ἀνάμεσα στὴν συνυφασμένη μὲ τὴν ὑπαρξή ἀλήθεια καὶ στὴν ἀλήθεια τῆς καθολικὰ ἔγκυρης γνώσης. Στὴν πραγματικότητι ὅμως παίρνει ἡ ὑπαρξή πάντα μιὰν ἀστοχὴ στάσις ἀπέναντι στὴν καθολικὰ ἔγκυρη ἀλήθεια: τὴν συγκαλύπτει, τὴν ἐκτοπίζει, τὴν καταπιέζει. Δὲν εἶνε βέβαια διόλου ξεκαθαρισμένο, ἂν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν προάγεται στὸ τέλος πραγματικὰ ἡ ὑπαρξή ἢ ἂν ἀντίθετα ὁ τρόπος αὐτὸς καταντάει ἀκριβῶς ἡ πηγὴ τῆς καταστροφῆς της. Πάντως ἡ ἐξαντλητικὴ σύλληψη καὶ κοινοποίησις τῆς ἀλήθειας, ποὺ βγαίνει ἀπ' τὴν καθολικὰ ἔγκυρη

γνώση, σημαίνει πρώτ' απ' όλα σέ κάθε στιγμή και μιάν απειλή για την ύπαρξη: Ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀναγκαστικά ὀρθοῦ γίνεται για τήν ύπαρξη κάτι, πού δέν εἶνε ἀληθινό. Μέσα σέ μιὰ βιοτική βούληση, πού πάει ν' ἀπομονωθῆ, μπορεῖ νά ἐμφανισθῆ ἡ ἀλήθεια σάν μιὰ κακή μοῖρα ἄξια ν' ἀπορριφθῆ. Ἀντίστροφα πάλι τὰ βιοτικά συμφέροντα μεταβάλλονται σέ μιὰ πηγὴ ἀναλήθειας, ἐξαπατώντας με διὰ μέσου τοῦ ἐν γένει συνειδότης και κἀνοντάς με νά νομίζω γι' ἀληθινὸ ὅ,τι ἀκριβῶς θὰ ἐπιθυμοῦσα μονάχα νά γίνη.

Μέ τις τέτοιες συγκρούσεις μᾶς γίνεται αἰσθητὴ ἡ ἰδιοτυπία τοῦ καθενὸς απ' τὰ νοήματα τῆς ἀλήθειας· και στήν κάθε σύγκρουση γνωρίζουμε τήν ἰδιότυπη πηγὴ μιᾶς πιθανῆς ἀναλήθειας. Ἄν θελήσουμε τώρα νά ὑπερικήσουμε αὐτὲς τις συγκρούσεις και νά ζητήσουμε τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια, δέν θὰ τὰ καταφέρουμε διόλου νά τὴν βροῦμε, δίνοντας σέ μιὰ μονάχα ἀπὸ τις φάσεις τοῦ περιβάλλοντος τὰ πρωτεῖα, σάν νᾶταν αὐτὴ μονάχη ἡ καθ' αὐτὸ ἀλήθεια. Μὲ τὴ σειρά τους κλίνουνε πρὸς ὄλες τις προλήψεις, πού ἀπολυτοποιοῦν ἕνα εἰδικὸ περιβάλλον. Κι' ἀπολυτοποιοῦμε τὴν ὑπαρξη· σάν νᾶτανε ὅ,τι προάγει τὴ ζωὴ τὸ τελειωτικὸ και σάν νά μπορούσε νά ἐκληφθῆ ἀπόλυτα. Ἀπολυτοποιοῦμε ἐπίσης ἄλλοτε τὸ ἐν γένει συνειδότης, τὴ διάνοια· σάν νά μπορούσε κανεὶς με τὰ ὅσα «ὀρθῶς» γνωρίζει νά γίνη κύριος τοῦ ἴδιου τοῦ εἶναι και σάν νά μὴν ἐσημειωνότανε μονάχα (ὅπως πραγματικὰ συμβαίνει) μιὰ ἀπλὴ προοπτικὴ μέσα στήν πραγματικότητα, ἕνας φωτεινὸς κῶνος μεσ' στὸ σκοτάδι. Ἄλλοτε πάλι ἀπολυτοποιοῦμε τὸ πνεῦμα· σάν νᾶταν ἡ ἰδέα κάτι τὸ πραγματικὸ και σάν νά μπορούσε ν' ἀρκεσθῆ στὸν ἐσὺτό της. Τέλος ἀπολυτοποιοῦμε τὴν ὑπόσταση· σάν νά μπορούσε νᾶνε ἀρκετὸ στὸν ἄνθρωπο τὸ ὅτι εἶνε ὁ ἑαυτὸς του, ἐνῶ στ' ἀλήθεια ὅσο περισσότερο γίνεται κανεὶς ὁ ἑαυτὸς του, τόσο προέρχεται ἀπ' τὸν «ἕτερον» και νοιώθει τὴν ἀνάγκη νά στραφῆ πρὸς τὸν «ἕτερον». Ἀπομονωμένη σ' ἕνα μονάχα απ' τὰ νοήματα τῆς ἀλήθειας δέν μπορεῖ ἡ ἀλήθεια νά διατηρηθῆ ὡς ἀλήθεια.

Τὸ γεγονὸς, ὅτι ὄλες οἱ φάσεις τοῦ νοήματος τῆς ἀλήθειας συγκεντρώνονται στήν πραγματικότητα τοῦ ἀνθρώπινου εἶναι, τὸ γεγονὸς λοιπόν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει ἀντλώντας απ' ὄλες τις πηγές,

αὐτὸ μᾶς σπρώχνει πρὸς τὴν μιᾶν ἀλήθεια, πὺν μέσα της δὲν πάει χαμένη καμμιά ἀπ' τὶς φάσεις τοῦ περιβάλλοντος. Καὶ ἡ καθαρὴ γνώση τῆς πολλαπλότητας τοῦ νοήματος τῆς ἀλήθειας γεννάει μέσα μας καὶ τὸ πρόβλημα τῆς μιᾶς ἀλήθειας, τὸ γεννάει μάλιστα στὸ σημεῖο ἀκριβῶς ἐκεῖνο, πὺν ἡ θέα παίρνει τὴν ἀπέραντη ἔκτασή της καὶ πὺν ἀποκλείονται πιά — ὅσο δυναμώνει ἡ τάση πρὸς τὸ «Ἐν» — οἱ σκέτες ἀπαντήσεις.

Ἄν μπορούσε νὰ παρασταθῆ ἔμπροστά μας ἡ μιᾶ ἀλήθεια, θ' ἄπρεπε νὰ διασχίση ὅλες τὶς φάσεις τοῦ περιβάλλοντος καὶ νὰ τὶς περικλείση μέσα στὴν ἐνότητα τοῦ παρόντος.

Τὸ ὅτι δὲν μπορεῖ ἡ ἐνότητα αὐτὴ νὰ κατακτηθῆ ἔμψω μιᾶς νοητῆς ἁρμονίας τοῦ Ὀλου, μιᾶς ἁρμονίας, πὺν μέσα της ἡ κάθε φάση τοῦ περιβάλλοντος θὰ κατεῖχε τὴ βολικὴ κι' ὅμως περιορισμένη θέση της, τὸ ὅτι ζοῦμε ἀντίθετα πάντα ἐν κινήσει, τὸ ὅτι τὴν κάθε ἁρμονικὴ μορφή τοῦ Ἀληθινοῦ, πὺν σταθεροποιεῖται, τὴν βλέπουμε πάλι νὰ συντρίβεται, τὸ ὅτι εἴμαστε ἐπομένως ἀναγκασμένοι ν' ἀναζητήσομε διαρκῶς τὴν ἐνότητα, αὐτὸ εἶνε ἕνα βασικὸ καθεστῶς, πὺν προσδιορίζει τὴν πραγματικότητά μας. Ἡ γνώση μας ζητάει πολλὰς φορές νὰ μᾶς ἀποπλανήση καὶ νὰ μᾶς κλείση μέσα στὴ συνείδηση τοῦ πράγματος ἐκεῖνου, πὺν μὲ μιᾶ συστηματικὴ τάξη θεωροῦμε ἐκάστοτε ὡς πραγματικὸ καὶ ἀληθινό. Μὰ ἡ πορεία τοῦ χρόνου μᾶς χαρίζει μιᾶ νέα πάντα πείρα, μᾶς φέρνει ἔμπροστά σὲ νέα δεδομένα. Κι' αὐτὴ ἀκόμα ἡ γνωστικὴ συνείδησή μας εἶνε ἀναγκασμένη διαρκῶς νὰ μεταμορφώνεται. Γιατί, ὅπως λέει ὁ Hegel, ἡ ἀλήθεια ἔχει συμμαχήσει μὲ τὴν πραγματικότητα χτυπώντας τὴ συνείδηση.

Τὸ τί ἀκριβῶς εἶνε ἡ μιᾶ ἀλήθεια, αὐτὸ δὲν θὰ μπορούσε νὰ νοηθῆ παρὰ μόνο συνυφασμένο μὲ τὸ περιεχόμενό της — κι' ὄχι ὡς ἡ τυπικὴ ἀλήθεια ὀρισμένου εἴδους —, δὲν θὰ μπορούσε λοιπὸν νὰ νοηθῆ παρὰ μόνο σὲ μιᾶ μορφή, πὺν θὰ συγκρατοῦσε ἐνωμένες ὅλες τὶς φάσεις τοῦ περιβάλλοντος.

Τὸ τί εἶνε λοιπὸν ἡ μιᾶ ἀλήθεια, δὲν μπορούμε νὰ τὸ συλλάβουμε σὲ κανένα σῆνολο, πὺν νὰ ὑπόκειται στὴ γνώση. Τυπικὰ βέβαια θὰ μπορούσαμε νὰ ὀρίσουμε τὴν ἀλήθεια, λέγοντας, ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶνε τὸ φανέρωμα τοῦ «ἑτέρου», πὺν προσέροχεται σὲ μᾶς, θὰ μπορούσαμε

μάλιστα νὰ προχωρήσουμε, λέγοντας, ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι τὸ εἶναι, πὺν μονάχα μὲ τὸ φανέρωμά του γίνεται ὅ,τι ἀκριβῶς μπορεῖ νὰ εἶνε, ὅτι μ' ἄλλα λόγια ἡ ἀλήθεια εἶνε τὸ φανέρωμα τοῦ εἶναι, πὺν σημειώνει ταυτόχρονα καὶ τὴν πραγματοποίησή του: κ' ἡ πραγματοποίηση τοῦ εἶναι σημειώνεται μὲ τὸ νᾶμαστε ὁ ἑαυτός μας.

Μονάχα συνυφασμένη μὲ τὸ περιεχόμενο, πὺν παίρνει ἡ πραγματικότητα τοῦ εἶναι, μπορεῖ αὐτὴ ἡ τυπικὰ διατυπωμένη ἀλήθεια νὰ σημάνη γιὰ μᾶς τὴν μιὰν ἀλήθεια. Καὶ τὸ περιεχόμενο αὐτὸ ὡς κᾶτι ἐνιαῖο κι' ὀλόκληρο δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ βγῆ μὲς' ἀπ' τὴν οὐσία τοῦ χρονικοῦ μας βίου καὶ νὰ συλληφθῆ ἀπὸ μᾶς παρὰ μόνο μέσα σὲ μιὰν ἱστορικὴ μορφή. Κ' ἴσως ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ πλησιάσουμε αὐτὴν τὴν μορφή πολὺ κοντὰ εἶνε ὁ ἀκόλουθος: ν' ἀτενίσουμε, παρατώντας ὅλες τὶς παραδεδομένες διανοητικὲς κατασκευές, ν' ἀτενίσουμε κατάματα τὶς ἔσχατες μεθόριες μορφές, πὺν μπορεῖ νὰ πάρη ἡ πραγματοποίηση τῆς ἐνότητος ὅλων τῶν φάσεων τοῦ περιβάλλοντος.

Οἱ μορφές αὐτὲς εἰν' ἐκεῖνες, πὺν ἂν ἀπ' τὴν ἀποψη τοῦ κύρους καὶ τῆς ἐλευθερίας τὶς μετρήσουμε μὲ τὰ μέτρα τῆς ἀναγκαστικῆς ἔγκυρως διανοητικῆς γνώσης, μᾶς παρουσιάζονται ἀκριβῶς ὡς ἡ μεγαλύτερη ἀπειλὴ κάθε ἀλήθειας: οἱ μορφές αὐτὲς εἶνε ἡ ἐξαίρεση καὶ ἡ ἐξουσία. Ἡ ἐξαίρεση ἀφανίζει μὲ τὴν πραγματικότητά της τὴν ἀλήθεια σᾶν κᾶτι πὺν ὑπάρχει μὲ καθολικὸ κῦρος. Ἡ ἐξουσία πνίγει μὲ τὴν πραγματικότητά της κάθε εἰδικὴ ἀλήθεια, πὺν διεκδικεῖ μιὰν ἀπόλυτη αὐτοτέλεια.

Ἡ διαφώτιση τῶν φάσεων τοῦ περιβάλλοντος κ' ἡ γνωριμιά μας μὲ τὶς συγκρούσεις πὺν σημειώνονται μεταξύ τους, καὶ μὲ τὴν ἀσυγκράτητη κίνησή τους, αὐτὰ ὅλα μᾶς ἔδειξαν, ὠθώντας μας στὰ ὅρια, ὅτι ἡ ὅλη ἀλήθεια δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ προβληθῆ στὰ μάτια μας σᾶν κᾶτι τὸ καθολικὰ ὑποκείμενο σὲ γνώση, οὔτε νὰ πάρη μιὰ μοναδικὴ μορφή, πὺν νὰ ἐπαρκῆ καὶ νᾶνε πραγματικὴ.

Αὐτὸ τὸ βασικὸ καθεστῶς τοῦ χρονικὰ προσδιορισμένου βίου μας κᾶνει δυνατὴ τὴν ἐξαίρεση ὡς πραγματικότητα, πὺν εἶνε στὴν πηγὴ της, ἀπέναντι σὲ κάθε σταθεροποιούμενη καθολικότητα, μιὰ ἀλήθεια: τὸ ἴδιο αὐτὸ βασικὸ καθεστῶς προκαλεῖ καὶ τὴν

ἐξουσία σὰν μιὰ περιεκτικὴ ἀλήθεια καὶ τὴν ἀντιπαρατάσσει μὲ μιὰν ἱστορικὴ μορφή στὴν αὐθαίρετη ποικιλία τῶν γνώμων καὶ τῶν βουλήσεων. "Ἄς φροντίσουμε λοιπὸν τώρα νὰ διαφωτίσουμε τὴν ἐξαίρεση καὶ τὴν ἐξουσία.

Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ σημειώνει μιὰν ἐξαίρεση, σημειώνει τὴν ἐξαίρεση πρῶτα ἀπ' ὅλα ἀπέναντι στὴν καθολικὴ ὑπαρξη, εἴτε ἐκδηλώνεται ἡ ὑπαρξη στὰ ἥθη, στὰ καθεστῶτα καὶ στοὺς νόμους τῆς χώρας, εἴτε ἐκδηλώνεται ὡς ὑγεία τοῦ σώματος, εἴτε ὡς ὁποιαδήποτε ἄλλη κανονικότητα· ἔπειτα τὴν σημειώνει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐξαίρεση ἀπέναντι στοῦ ἐν γένει συνειδός, ὅπως λειτουργεῖ τοῦτο συνυφασμένο μὲ τὴν καθολικὰ ἐγκυρη κι' ἀναγκαστικὰ βέβαιη σκέψη· τέλος τὴν σημειώνει τὴν ἐξαίρεσή του ἀπέναντι στοῦ πνεῦμα, ποὺ ὅταν τοῦ ἀνήκω εἶμαι ἓνα μέλος μιᾶς ὁλότητος. Τὸ νᾶσαι μιὰ ἐξαίρεση, αὐτὸ σημαίνει, ὅτι σπάζεις πραγματικὰ ὅλες τὶς φάσεις τῆς καθολικότητος.

Ἡ ἐξαίρεση ζῆ καὶ νοιώθει τὴν ἐξαιρετικότητά της καὶ στὸ τέλος μάλιστα καὶ τὸν ἀποκλεισμό της ἀπὸ καθεὶ τὸ γενικὸ σὰν ἓνα βαρὺ πεπρωμένο, ποὺ τὸ νόημά του μένει πάντα σ' ὅποιον ἐνσαρκώνει τὴν ἐξαίρεση διφορούμενο:

Ἡ ἐξαίρεση ζητάει τὴν καθολικότητα, ποὺ τῆς λείπει. Δὲν θέλει νᾶνε ἐξαίρεση, μὰ σκύβει ἀντίθετα κάτω ἀπ' τὴν καθολικότητα. Τὸ ὅτι ἀποτελεῖ μιὰν ἐξαίρεση, αὐτὸ τὸ σηκώνει στοὺς ὤμους τοῦ ὅποιος ἐνσαρκώνει τὴν τέτοια ἐξαίρεση μὲ τὸ σκοπὸ νὰ φθάσῃ στὴν πραγματοποίηση τοῦ καθολικοῦ· καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη δὲν σημειώνεται μ' ἓνα φυσικὸ ξεπέταγμα, ἀλλὰ σημειώνεται ἀντίθετα μὲ μιὰν αὐτοταπείνωσιν κ' ἔτσι ἀποτυχαίνει. Ἡ ἐξαίρεση νοιώθει τὸν ἑαυτό της ὡς ἐξαίρεση μονάχα μὲσω τοῦ καθολικοῦ (τοῦ γενικοῦ). Στὴν ἀποτυχία ἀπάνω ἀδράχνει μάλιστα ἡ ἐξαίρεση καὶ κατανοεῖ τὸ θετικὰ καθολικὸ ἀκόμα ἐνεργητικώτερα. Ὅποιος διανοεῖται μέσ' ἀπ' τὰ ἄδυτα τῆς ἐξαιρετικῆς πηγῆς ἔχει μιὰ τέτοια ἀγάπη πρὸς ὅ,τι τοῦ εἶναι ἀκριβῶς ξένο, ὥστε τὸ ξεκαθαρίζει καὶ τὸ διαφωτίζει καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἐνῶ ἐκεῖνος, ποὺ πετυχαίνει καὶ πάει μπροστὰ στοῦ δρόμο τοῦ κανονικοῦ καὶ καθολικοῦ, αὐτὸς δὲν μπορεῖ διόλου νὰ κάνῃ ἀνακοινώσιμα τὰ ὅσα ζῆ καὶ βλέπει.

Μ' ὅλην ὅμως τὴν ὑποταγή του στὴν καθολικότητα, ὅποιος ἐνσαρκώνει τὴν ἐξαίρεση τὴν νοιώθει αὐτὴν τὴν ἐξαίρεση ταυτόχρονα κι' ὡς ἀποστολή, δηλαδή ὡς τὸν δρόμο, πὺ ἐπάνω του εἶνε γραμμένο νὰ σημειωθῆ μιὰ μοναδικὴ πραγματοποίηση, ὡς τὸν δρόμο, πὺ ὁ ἐξαιρετικὸς — ἔστω καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ — πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ τὸν πορευθῆ καὶ μάλιστα ἐναντὶα σὲ καθεὶ τὸ γενικὸ καὶ κανονικὸ. Ὑπηρετώντας τὴ χώρα τοῦ ὑπερβατικοῦ, μπορεῖ βέβαια ὅποιος ἐνσαρκώνει τὴν ἐξαίρεση νὰ γίνῃ ἐξώκοσμος, μπορεῖ μάλιστα — παίροντας διάφορες ἀρνητικὲς ἀποφάσεις καὶ καταντώντας ἄνεργος (δηλαδή δίχως ἐπάγγελμα), ἄγαμος καὶ ἀνεδαφικὸς — νὰ ἐξαφανισθῆ ὁλότελα. Ἡ ἐξαίρεση μπορεῖ ν' ἄνε ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτὸ μιὰ ἀλήθεια, δίχως ὅμως ν' ἄνε κ' ἓνα πρότυπο, δίχως νὰ δείχνῃ δηλαδή στοὺς ἄλλους μὲ τὸ δικό της τὸ εἶναι ἓνα δρόμο. Ἡ ἐξαίρεση εἶνε σ' ἓνα φάρος στημένος ἐκεῖ, ὅπου οἱ δρόμοι φθάνουν στὰ ὄριά τους· κι' ὁ φάρος αὐτός, ἀπ' τ' ὄρητήριο τοῦ μὴ γενικοῦ, φωτίζει ὅ,τι εἶνε ἀκριβῶς γενικὸ.

Ἡ ἐξαίρεση μπορεῖ κάλλιστα νὰ ἐπικοινωνήσῃ μ' ἄλλους καὶ νὰ κοινοποιήσῃ τὸν ἑαυτό της· μ' αὐτὸν τὸν τρόπο γυρίζει ἡ ἐξαίρεση πάντα καὶ μεσ' σὺ χῶρο τοῦ γενικοῦ. Ἄν κατεῖχε ἡ ἐξαίρεση μιὰν ἀλήθεια ἀπόλυτα ἀμετάδοτη, τότε ἡ ἐξαίρεση θ' ἀποτελοῦσε μιὰν ἀλήθεια, πὺ κανένας δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὴν συμερισθῆ. Ἡ ἐξαίρεση θὰ ἦταν σ' ἓνα μὴν ὑπῆρχε διόλου. Ἡ μεταδοτικότητά της εἶνε ἡ προϋπόθεση, πὺ δίχως αὐτὴν εἶνε ἡ ἐξαίρεση γιὰ μᾶς ἀνύπαρκτη.

Ἄν ρωτήσουμε ἤδη περιληπτικά, τί εἶνε ἀκριβῶς ἡ ἐξαίρεση ἐκεῖνη, πὺ ἔχει γιὰ μᾶς κῦρος φιλοσοφικό, θὰ μᾶς ξεφύγῃ ὁλότελα ἀπ' τὰ χέρια. Ἡ ἐξαίρεση δὲν εἶνε μιὰ κατηγορία, πὺ μπορούμε μὲ τὴν βοήθειά της νὰ προσδιορίσουμε ἓνα ἄνθρωπο. Ἡ λέξη «ἐξαίρεση» ζητάει νὰ ὀρίσῃ τὴν ἔννοια μιᾶς δυνατότητας, πὺ ἀποτελεῖ, περνώντας μεσ' ἀπ' ὅλες τὶς φάσεις τοῦ περιβάλλοντος, μιὰ πηγὴ ἀλήθειας καὶ πὺ ξεφεύγει ἀπὸ κάθε προσδιοριστικὴ ἐπέμβαση. Ἡ ἐξαίρεση εἶνε σ' ἓνα περιβάλλον, πὺ περιβάλλει κάθε περιβάλλον, μὰ προσέρχεται σὲ μᾶς καὶ μᾶς ἀγγίζει ὄχι ὡς κάτι καθ' ἑαυτὸ ἀπόλυτο, μὰ σὲ μιὰν ἱστορικὴ πάντα συγκροτοποίηση κι' ἐνῶ διαφωτίζεται μᾶς ἀπὸθεῖ ταυτόχρονα καὶ μᾶς παραπέμπει

πάλι πίσω στον εαυτό μας. Γι' αυτό δὲν μπορούμε ὡς σύνολο οὔτε ἀντικειμενικὰ νὰ τὴν θεωρήσουμε, οὔτε νὰ τὴν ξεχωρίσουμε, οὔτε νὰ τὴν χρησιμοποιήσουμε ὡς τὴν ἔκβαση, πού ἔχει μιὰ δικαίωση. Ὁρατὴ γίνεται μόνο μὲ τὴν ὄψη, πού βγαίνει ἀπ' τὴν ἀλήθεια τῆς καὶ πού τὴν δεχόμαστε καὶ τὴν νοιώθουμε νὰ χτυπάει ἀπάνω στὴ δική μας τὴν ἀληθοσύνη. Κι' ἀόρατη γίνεται πάλι ἡ ἔξαιρέση, ὅταν τὴν ὑπολογίζω σὰν κάτι, πού κατέχω μὲ τὴ γνώση. Καθετί, πού ἀντικειμενοποιεῖται μέσα ἀπ' τὴν ἔξαιρέση, εἶνε γιὰ μᾶς—ὅπως εἶνε καὶ γιὰ ὅποιον τὴν ἐνσαρκώνει—διφορούμενο.

Ἄν ρωτήσουμε τέλος, ποῖός ἀκριβῶς εἶνε καὶ ποῖός δὲν εἶνε ἔξαιρέση, στὸ τέτοιο ἐρώτημα πρέπει νὰ δοθῇ ἡ ἀκόλουθη ἀπάντησις: Ἡ ἔξαιρέση δὲν εἶνε μονάχα ἓνα σπάνιο συμβάν στα ὄρια τῆς πραγματικότητος—ἓνα συμβάν, πού ἐκδηλώνεται στὸ πρόσωπο τῶν ἔσχατων καὶ τῶν πιδὸ συγκλονιστικῶν μορφῶν, ὅπως εἶνε ἡ μορφή τοῦ Σωκράτη—, μὰ ἡ ἔξαιρέση εἶναι ἡ παταχοῦ παρουσία, πού ἔχει ἡ κάθε δυνατὴ ὑπόστασις. Γιατὶ ἡ ἱστορικότης ὡς τοιαύτη περιέχει μέσα τῆς τὸ ἔξαιρετικό, πού συνυφαίνεται ἀρρηκτα μὲ τὸ γενικό. Ἡ ἀλήθεια, πού βγαίνει ἀπ' τὴν ὑπόστασις, ἔχει τοῦτο τὸ χαρακτηριστικό, ὅτι, περνώντας μέσα ἀπ' τὴ μορφή ὄλων τῶν φάσεων τοῦ γενικοῦ, μπορεῖ σὲ κάθε στιγμὴ νὰ εἶνε καὶ μιὰ ἔξαιρέση.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ γνήσια ἔξαιρέση δὲν εἶνε μιὰ ἔξαιρέση αὐθαίρετη, πού θὰ ἐσήμαινε μονάχα μιὰ κατάπτωσις, μὰ εἶνε ἓνα στοιχεῖο, πού συνυφαίνεται ἀρρηκτα μὲ τὴν ἀλήθεια τοῦ περιβάλλοντος μέσα στὸν χρονικὰ προσδιορισμένο βίον. Τὸ ἴδιο ἐκεῖνο πρᾶγμα, πού στα ἔσχατα ὄρια τὸ χαρακτηρίζουμε ὡς τὸ πιδὸ ξένο γιὰ μᾶς κ' ἐπομένως ὡς ἔξαιρέση, τὸ ἴδιο ἀκριβῶς εἴμαστε κ' ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, εἶνε ὁ καθένας, ἐφ' ὅσον εἶνε ἱστορικὰ πραγματικός, καὶ δὲν εἶνε κανένας, ἐφ' ὅσον κάθε ἀληθινὴ ἔξαιρέση ὑπάρχει σὲ μιὰν ἀναφορὰ πρὸς τὸ γενικό, πού φωτίζεται ἀπ' τὸ φῶς τῆς. Κάθε σύλληψις τῆς ἀλήθειας ἀνοίγει τὸ χῶρο γιὰ νὰ δεχθῇ καὶ γιὰ ν' ἀτενίσῃ τὴν ἔξαιρέση, μὰ ἐκεῖνος, πού ἐπιχειρεῖ αὐτὴν τὴν σύλληψις δὲν θέλει ν' ἄνε ἔξαιρέση. Ἄρκεται ν' ἄνε ἔξαιρέση, σκύβοντας τὸ κεφάλι κάτω ἀπ' ὅ,τι εἶνε γενικό· ἀρκεῖται σ' ὅ,τι εἶνε γενικό, ταπεινώνοντας τὸν εαυτό του μπροστά στὴ θυσία, πού ἐπιτελεῖ ἡ ἔξαιρέση.